

УДК 373.211.24

<https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.28.250395>

НАТАЛІЯ ТАРАРАК

ORCID: 0000-0001-5350-8594

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

МОРАЛЬНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАДРІВ ДОШКІЛЬНОГО ПРОФІЛЮ (РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ)

У статті визначено основні методи морального стимулювання до професійної діяльності кадрів дошкільного профілю в 50-60-ті рр. ХХ століття. З'ясовано, що до провідних методів належали: запрошення дошкільних працівників до участі в роботі курсів, семінарів та нарад; організація самоосвіти зазначених працівників шляхом вивчення передового педагогічного досвіду та науково-педагогічної літератури; нагородження їх путівками до санаторію; безкоштовна видача методичних посібників; нагородження дошкільних працівників значками, медалями та присвоєння їм почесних звань; шефство дитячих садків міста над сільськими закладами дошкільної освіти; винесення подяки працівнику на нарадах різного рівня тощо.

***Ключові слова:** кадри дошкільного профілю, методи морального впливу, професійна діяльність, стимулювання, заклади дошкільної освіти*

Постановка проблеми. Сучасні гуманістичні тенденції розвитку вищої освіти педагогічного спрямування висувають високі вимоги до педагогічних кадрів взагалі та дошкільного профілю зокрема, їх самостійності, творчості, відповідальності за власне професійне зростання. Зазначені положення регламентовано Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993 р.), Законами України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), Національною доктриною розвитку освіти України (2002 р.), Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні (2012 р.). Великий вплив на професійне зростання кадрів дошкільного профілю мають як методи матеріального, так і морального заохочення дошкільних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення окремих аспектів готовності фахівців до професійного самовдосконалення і шляхів її формування займалися такі науковці, як: М. Костенко, Т. Степанова, Т. Тихонова, П. Харченко та ін. Питаннями самоосвіти та самовиховання опікувалися Ю. Калугін, О. Кучерявий, О. Малихін, І. Наумченко, Л. Рувінський та ін. Проблеми самоактуалізації та самореалізації особистості вивчали Г. Балл, Ю. Долинська, М. Лазарев, Н. Сегеда й ін. Питанням мотивації професійного самовдосконалення педагогічного працівника, розвитку його особистісних якостей присвятили свої праці О. Бабельчук, Б. Кондратюк, О. Пехота, Л. Притуляк та ін.

Разом з тим питання впливу методів морального виховання на професійну діяльність дошкільних працівників не знайшло належного висвітлення в науковій літературі.

Формулювання мети й завдань статті. Мета та завдання статті полягають в аналізі методів морального стимулювання професійної діяльності кадрів дошкільного профілю в 50-60-ті рр. ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить проведене дослідження, питання стимулювання кадрів дошкільного профілю до професійної діяльності в 50-ті рр. ХХ століття вивчали А. Бондар, Г. Леушина, Т. Петрусенко та інші. Зазначена проблема активно порушувалась і на сторінках відомого періодичного видання – «Дошкільне виховання». Саме в цьому журналі аналізувалася історія розвитку питань дошкільного виховання, розкривалася діяльність закладів дошкільної освіти як у місті, так і в сільській місцевості, узагальнювались питання змісту підготовки молодих працівників для галузі дошкільної освіти, особливості роботи з молодими фахівцями та ін.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел дозволяє констатувати, що в 50-60-ті рр. ХХ століття на рівні держави приділялася велика увага питанням морального заохочення кадрів дошкільного профілю до професійної діяльності.

Саме в цей час перед дошкільною сферою постала необхідність розгортання мережі закладів дошкільної освіти, кімнат при житлоуправлінні як за рахунок держави, так і за рахунок громадських організацій, промислових підприємств, клубів.

Як свідчить проведене дослідження, в 1952 році з метою підвищення рівня професійної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти планувалась організація курсів, проведення семінарів та нарад, організація самоосвіти дошкільних працівників, вивчення як передового педагогічного досвіду, так і науково-педагогічної літератури.

У травні цього ж року була проведена республіканська нарада, присвячена питанням дошкільного виховання. На зазначеній нараді виступив заступник міністра освіти України Г. Сушан, котрий, поряд з іншими питаннями, звернув увагу на необхідність як морального, так і матеріального стимулювання кадрів дошкільної освіти.

Узагальнення науково-педагогічних даних дозволяє констатувати, що в 50-60-ті рр. ХХ століття вихователями працювали тільки такі працівники, які були цілком віддані цій справі, ті, хто прагнув до постійної актуалізації власних сил, зміцнення особистісного потенціалу.

З огляду на предмет дослідження необхідно зазначити, що у березні 1953 року при Запорізькому обласному інституті вдосконалення вчителів були організовані перші педагогічні читання з теорії та практики дошкільного виховання. У цих читаннях брали участь 20 кращих вихователів і завідувачів закладів дошкільної освіти районних центрів, 100 працівників дошкільної галузі м. Запоріжжя, а також представники батьківських комітетів, батьки дошкільнят і громадські організації.

На педагогічних читаннях були активно використані такі форми професійного зростання кадрів дошкільного профілю, як виставки та доповіді (Сулимова, 1960). У Харківській, Запорізькій, Київській та інших областях України широкого використання набула організація виставок-пересувок, які допомагали вихователям отримати професійну освіту й опанувати нові методики роботи з дітьми (Ватлецов, 1959).

У червні 1954 року Міністерством освіти УРСР та українським науково-дослідним інститутом педагогіки були проведені Республіканські педагогічні читання. Більшість доповідачів закликали присутніх дошкільних працівників до самовдосконалення, засвоєння нових технологій, підвищення рівня педагогічної майстерності, вивчення передового педагогічного досвіду (Глітеренко, 1970).

Варто також звернути увагу на те, що на цих педагогічних читаннях уперше було використано такий метод морального заохочення дошкільних працівників, як оголошення подяки доповідачам, а за цінний досвід роботи – присуджено премії (Габова, 1957).

На читаннях також було висловлено думку про те, що кращих працівників дошкільної галузі варто нагороджувати путівками до санаторіїв, безкоштовно видавати їм методичні посібники (Габова, 1957).

Необхідно наголосити на тому, що в 50-60-ті рр. ХХ століття широкого розповсюдження набув такий метод мотивації кадрів дошкільного профілю до професійного зростання, як вивчення та поширення передового педагогічного досвіду (*3 історії розвитку дошкільного виховання*, 1966).

Серед методів морального заохочення кадрів дошкільного профілю в окреслений період особливої популярності набули такі методи, як-от: нагородження дошкільних працівників значками, медалями та присвоєння їм почесних звань.

Наприклад, значком «Відмінник народної освіти» були нагороджені дошкільні працівники, котрі пропрацювали у вказаній сфері діяльності не менше десяти років та досягли вагомих успіхів щодо виховання, навчання, організації професійної діяльності та успіхів у науковому і методичному забезпеченні дошкільних установ.

Узагальнення першоджерел приводить до висновку, що нагородження значками («Відмінник народної освіти»), медалями («К. Д. Ушинського» і «А. С. Макаренка»), грамотами Міністерства освіти та присвоєння кращим дошкільним працівникам почесного звання «Вихователь-методист» було достатньо поширеним методом морального впливу на представників дошкільної галузі й стимулювало їхню професійну діяльність.

Зокрема, медаллю «А. С. Макаренко», починаючи з 1964 року, нагороджувалися дошкільні працівники, котрі досягли значних успіхів у навчанні та вихованні молодого покоління.

Як свідчить проведене дослідження, в 50-60-ті рр. ХХ століття масового використання набула така форма стимулювання професійної діяльності кадрів дошкільного профілю, як шефство.

Вихователів закладів дошкільної освіти регулярно мотивували щодо підвищення інтересу до професійної діяльності через направлення один-два рази на місяць на психолого-педагогічні семінари і наради-семінари, які передбачали відвідування дошкільних установ, ознайомлення з досвідом роботи кращих вихователів, роботу в методичних об'єднаннях (Бородин, 1953).

З метою морального впливу на дошкільних працівників у 1951 році було проведено конференцію молодих фахівців, на якій прозвучала доповідь за темою «Моральне обличчя педагога», та було здійснено аналіз діяльності закладів дошкільної освіти, в яких працювали молоді вихователі (*Робота з молодими вихователями*, 1952).

У жовтні 1958 року в місті Харкові для кадрів дошкільного профілю була проведена обласна конференція і педагогічні читання, на які було запрошено понад 600 осіб – керівники, вихователі та музичні працівники дошкільних установ, викладачі і студенти дошкільних відділів педагогічних училищ.

Як уже було зазначено, однією із поширених форм стимулювання кадрів дошкільного профілю до професійної діяльності були семінари для дошкільних працівників.

Так, на початку 50-х років на Харківщині було проведено семінар для вихователів-початківців, на якому було порушено такі питання, як: особливості навчання дошкільників рідній мові, лічбі, малюванню, ліпленню, конструюванню в усіх вікових групах, а також проблеми планування і обліку. Такий семінар відбувся два

рази на тиждень, на ньому були присутні 50 вихователів-початківців. У квітні 1952 року відділ народної освіти і методичний кабінет міста організували другу таку конференцію, на ній обговорювались такі проблеми, як-от: стан виховної роботи у закладах дошкільної освіти; відзначення кращих дошкільних працівників грошовими нагородами, грамотами, подяками. Кращим вихователям-початківцям було запропоновано навчання у закладах вищої освіти.

У різних регіонах України, як свідчить аналіз першоджерел, організація семінарів та методичне забезпечення закладів дошкільної освіти здійснювалося районними педагогічними кабінетами, які систематично проводили інструктаж фахівців, котрі надавали методичну допомогу кадрам дошкільного профілю.

У відповідності до предмету дослідження схарактеризуємо таку форму стимулювання до професійної діяльності дошкільних кадрів, як нарада-семінар.

Зокрема, навесні 1953 року Міністерством освіти УРСР була організована нарада-семінар для керівників закладів дошкільної освіти західних областей республіки. Мета зазначеної наради полягала як у стимулюванні кадрів дошкільного профілю до професійної діяльності, так і у наданні допомоги керівникам щодо організації і налагодження роботи колгоспних дошкільних майданчиків. Саме на цьому заході було наголошено на тому, що першочергове завдання, яке потрібно швидко вирішувати, є заохочення дошкільних працівників до підвищення рівня власної професійної діяльності. Зокрема, для завідувачів закладами дошкільної освіти систематично проводилися методичні об'єднання. Вихователі – відвідували методичний кабінет (Костина, 1958).

Кадри дошкільного спрямування всебічно вивчали нові програмно-методичні матеріали для працівників закладів дошкільної освіти.

Досвід кращих вихователів узагальнювався і поширювався на сторінках педагогічної періодики та через проведення конференцій і педагогічних читань. Наприклад, протягом 1947 – 1955 рр. для працівників закладів дошкільної освіти було проведено 4 науково-практичні конференції, на яких було заслухано 36 доповідей із різних питань навчання та виховання дітей дошкільного віку (Макеева, 1957).

Восени 1958 року в місті Суми пройшла обласна нарада активу дошкільних працівників. Вагомим моральним методом стимулювання дошкільних працівників до ефективної професійної діяльності був виступ на нараді заслуженого вихователя – Р. Рощенківської, яка закликала досвідчених працівників закладів дошкільної освіти (пенсіонерів) не втрачати зв'язку з дошкільними установами, допомагати молодим вихователям краще опанувати педагогічною майстерністю.

Підвищенню інтересу до професійної діяльності сприяли як шефство дитячих садків, які постійно працювали у місті, над сільськими (сезонними) закладами дошкільної освіти, так і організація курсової підготовки вихователюк-колгоспниць, проведення методичних об'єднань, семінарів, курсів і науково-практичних конференцій, поширення передового педагогічного досвіду. Центрами проведення зазначеної діяльності виступали кабінети дошкільного виховання, які були створені при обласних інститутах удосконалення вчителів.

Вивчаючи питання морального стимулювання кадрів дошкільного профілю до професійної діяльності у 50-60-ті рр. ХХ століття, варто згадати і про програмний документ «Керівництва для вихователя дитячого садка» (новий варіант), у якому вже було враховано можливість застосування різноманітних методів стимулювання кадрів дошкільного профілю до професійної діяльності.

Зокрема, були визначені такі основні методи морального впливу, як: почесна грамота, значок, оголошення подяки, отримання почесного звання, відзначення працівника на нарадах різного рівня тощо. Серед основних методів матеріального заохочення були висунуті: метод преміювання дошкільних фахівців, надання дошкільним працівникам додаткових днів для відпочинку, нагородження їх цінними подарунками й ін. До провідних методів професійного стимулювання належали: направлення кадрів дошкільного профілю на проблемні конференції, методичні семінари, виставки, що були ілюстровані матеріалами з найбільш актуальних питань дошкільної освіти; надання допомоги дошкільним працівникам щодо друку методичних посібників, дозволу на розробку та впровадження авторських програм, демонстрацію показових відкритих занять та ін.

Подальшому розвитку питань стимулювання кадрів дошкільного профілю до професійної діяльності сприяло і прийняття спеціальної постанови ЦК КП і Ради Міністрів України «Про заходи з подальшого розвитку дитячих установ щодо покращення виховання й медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (1958 р.), котра стала своєрідним поштовхом для поширення форм і методів мотивації дошкільних працівників до професійного вдосконалення.

Аналіз науково-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що успіх у вирішенні питань стимулювання кадрів дошкільного профілю до професійного вдосконалення через здобуття освіти сприяв створенню розгалуженої мережі закладів дошкільної освіти в різних регіонах України (Черкаська, Херсонська, Хмельницька, Миколаївська, Кіровоградська, Волинська, Київська, Тернопільська, Запорізька, Полтавська області), в яких загальна кількість вихователів збільшилась у 2,5 рази (*Про роботу всесоюзної конференції...*, 1970).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведений історико-педагогічний аналіз праць науковців свідчить, що до основних методів морального стимулювання до професійної діяльності кадрів дошкільного профілю в 50-60-ті рр. XX століття належали: запрошення дошкільних працівників до участі в роботі курсів, семінарів та нарад; організація самоосвіти зазначених працівників шляхом вивчення передового педагогічного досвіду та науково-педагогічної літератури; нагородження їх путівками до санаторію; безкоштовна видача методичних посібників; нагородження дошкільних працівників значками, медалями та присвоєння їм почесних звань; шефство дитячих садків міста над сільськими закладами дошкільної освіти; відзначення працівника на нарадах різного рівня тощо.

До перспективної тематики подальших наукових пошуків з означеної проблеми можна віднести питання порівняльного аналізу особливостей стимулювання дошкільних працівників в Україні та провідних країнах світу.

Список використаних джерел

- Бородина, М. И. (1953). Роль методических объединений в улучшении воспитательной работы. *Дошкольное воспитание*, 1, 23-24.
- Ватлецов, В. (1959). Школьники – шефы детского сада. *Дошкольное воспитание*, 9, 46.
- Габова, П. (1957). Готовимся к 40-летию Великого Октября. *Дошкольное воспитание*, 8, 43.
- Глітеренко, Т. Г. (1970). Обласні педагогічні читання. *Дошкільне виховання*, 1, 47.
- З історії розвитку дошкільного виховання. (1966). *Дошкільне виховання*, 11, 9-12.
- Костина, М. (1958). Методические объединения помогают детским садам. *Дошкольное воспитание*, 6, 47.
- Макеева, Е. (1957). О сборе, обобщении и распространении педагогического опыта. *Дошкольное воспитание*, 3, 19-20.
- Про роботу всесоюзної конференції з актуальних проблем дошкільного виховання. (1970). *Дошкільне виховання*, 4, 46.
- Робота з молодими вихователями. (1952). *Дошкільне виховання*, 12, 95.
- Сулимова, Е. (1960). Репортаж с выставки. *Дошкольное воспитание*, 11, 34-36.

References

- Borodina, M. I. (1953). Rol metodicheskikh obedinenii v uluchshenii vospitatelnoi raboty [The role of methodological associations in improving educational work]. *Doshkolnoe vospitanie [Preschool education]*, 1, 23-24 [in Russian].
- Gabova, P. (1957). Gotovimsya k 40-letiyu Velikogo Oktyabrya [Preparing for the 40th anniversary of the Great October Revolution]. *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 8, 43 [in Russian].
- Hlitterenko, T. H. (1970). Oblasni pedahohichni chytannia [Regional pedagogical readings]. *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 1, 47 [in Ukrainian].
- Kostina, M. (1958). Metodicheskie obedineniya pomagayut detskim sadam [Methodical associations help kindergartens]. *Doshkolnoe vospitanie [Preschool education]*, 6, 47 [in Russian].
- Makeeva, E. (1957). O sbore, obobshhenii i rasprostranении pedagogicheskogo opyta [Collecting, sharing and disseminating pedagogical experience]. *Doshkolnoe vospitanie [Preschool education]*, 3, 19-20 [in Russian].
- Robota z molodymy vykhovateliamy [Work with young educators]. (1952). *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 12, 95 [in Ukrainian].
- Pro robotu vsesoiuznoi konferentsii z aktualnykh problem doshkilnoho vykhovannia [About the work of the All-Union Conference on topical issues of preschool education]. (1970). *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 4, 46 [in Ukrainian].
- Sulimova, E. (1960). Reportazh s vystavki [Exhibition report]. *Doshkolnoe vospitanie [Preschool education]*, 11, 34-36 [in Russian].
- Vatletsov, V. (1959). Shkolniki – shefy detskogo sada [Shkolniki – the chiefs of the kindergarten]. *Doshkolnoe vospitanie [Preschool education]*, 9, 46 [in Russian].
- Z istorii rozvytku doshkilnoho vykhovannia [From the history of preschool education]. (1966). *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 11, 9-12 [in Ukrainian].

TARARAK N.

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

**MORAL METHODS OF ENCOURAGEMENT OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF PRESCHOOL STAFF
(RETROSPECTIVE ANALYSIS)**

Modern humanistic tendencies of development of higher pedagogical education put forward high requirements to pedagogical staff in general and preschool teachers in particular, their independence, creativity, responsibility for own professional growth. These provisions are regulated by the State National Program "Education" ("Ukraine of the XXI Century") (1993), the Laws of Ukraine "On Education" (2017), "On Preschool Education" (2001), the National Doctrine for the Development of Education in Ukraine (2002), the Basic component of preschool education in Ukraine (2012). Both methods of material and moral encouragement of preschool workers have a great influence on their professional growth.

The article identifies the following main methods of encouragement of preschool staff: moral – an honorary certificate, a badge of honour, announcement of gratitude, receiving an honorary title, awarding the employee at meetings and others. Among the main methods of material encouragement there is the method of awarding preschool specialists, providing preschool workers with extra days off, rewarding them with valuable gifts and others. The leading methods of professional encouragement included sending preschool staff to problem conferences, methodological seminars, exhibitions which were illustrated with materials on the most topical issues of preschool education; providing assistance to preschool workers in printing manuals, permission to develop and implement author's programs, demonstration lessons, etc.

It has been established that the further development of the issue of encouragement of preschool staff to professional activities was facilitated by the adoption of a special resolution of the Central Committee of the Communist Party and the Council of Ministers of Ukraine "On measures for further development of children's institutions to improve education and health care" which became a kind of impetus for the spread of forms and methods of motivating preschool workers to professional development.

The analysis of scientific and pedagogical sources suggests that the success in addressing the issues of the encouragement of preschool staff to professional development through education contributed to the creation of an extensive network of preschool institutions in different regions of Ukraine (Cherkasy, Kherson, Khmelnytsky, Mykolaiv, Kirovohrad, Volyn, Kyiv, Ternopil, Zaporizhia, Poltava regions) where the total number of preschool teachers increased 2.5 times.

Thus, the conducted historical and pedagogical analysis of the works of scholars shows that the main methods of moral stimulation to the professional activity of preschool staff in the 50-60s of the XXth century included inviting teachers to participate in courses, seminars and meetings, the organization of self-education of these employees by studying the best pedagogical experience and scientific and pedagogical literature; rewarding them with vouchers to the sanatorium, free issuance of manuals; announcement of gratitude; studying and spreading advanced pedagogical experience; awarding preschool workers with badges, medals and awarding them honorary titles; patronage of kindergartens of the city, rural institutions of preschool education; expressing gratitude to the employee at meetings of different levels, etc.

Key words: *preschool staff, methods of moral influence, professional activity, encouragement, preschool education institutions*

Стаття надійшла до редакції 03.10.2021 р.